

Dragoș Șesan, *Ctitoriile lui Ștefan cel Mare în documente, Cu Argumente de Corneliu-Mihail Lungu, București, Arhivele Naționale ale României, 2004, 129 p. + 14 reproduceri alb-negru și color*

În anul 2004, cu prilejul comemorării a 500 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, Arhivele Naționale ale României au publicat două volume: *Ștefan cel Mare – 500. Album de documente și Ctitoriile lui Ștefan cel Mare în documente*. În cele ce urmează, vom prezenta, pe scurt, conținutul celui de-al doilea volum, elaborat de către dr. Dragoș Șesan.

Prefața, intitulată **Argumente** (p. 5-7), constituie pentru Corneliu-Mihail Lungu, Directorul Arhivelor Naționale, un prilej de reflecție asupra evoluției istorice și a situației de astăzi a Moldovei lui Ștefan cel Mare, pe care, la timpul său, a împânzit-o cu numeroase ctitorii religioase și laice, „(...) dovezi incontestabile cu privire la întinderea Moldovei istorice” (p. 7).

În Prefața autorului, **O predoslovie către cetitori** (p. 9-10), ni se creionează conținutul volumului: ctitoriile marelui Ștefan (mănăstiri, biserici, reședințe și cetăți domnești), în ordinea zidirii lor, în lumina documentelor istorice și narative, pornind de la cele mai vechi mențiuni documentare. Este vorba de danii, scutiri de dări, privilegiile vamale, caligrafierea și minierea unor manuscrise, realizarea altor odoare bisericești, se dau pisanii și inscripții, însemnări de pe cărți și manuscrise. Fiecare prezentare de ctitorie este urmată de consemnarea bibliografie folosite. Totodată, întru eterna aducere aminte, este un prilej pentru autor de a reconstitui momentele mai importante din evoluția acestor zidiri, cele mai multe de-a dreptul dramatice, de a remarca anumite particularități arhitectonice, iconografice, inclusiv a celor datorate intervențiilor ulterioare, de a ne oferi date despre prezența unor obiecte valoroase primite și păstrate până astăzi în aceste locașuri, de cele mai multe ori, constituite în colecții reprezentative pentru istoria și arta moldovenească. Ne mai sunt semnalate, din loc în loc, anumite inadvertențe, lipsuri, reieșite din compararea unor izvoare. Ni se atrage atenția că nu s-au epuizat, cum era și firesc, toate izvoarele istorice, în care se face vorbire despre aceste ctitorii. În principal, s-au folosit documente din depozitele Direcției Arhivelor Naționale Istorice Centrale, precum și volumele consacrate Moldovei din cunoscutele colecții de documente: Documente privind Istoria României (DIR) și Documenta Romaniae Historica (DRH).

Ctitoriile confirmate de pisanii și alte documente constituie primul segment al cărții (p. 11-71): **Mănăstirea Putna**, prima ctitorie ridicată de Ștefan cel Mare; **Biserica Sfântul Procopie din Bădeuți, județul Suceava** (în volum, probabil,

dintr-o greșeală, apare forma Bădăuți); **Biserica Sfânta Cruce din Pătrăuți; Biserica Sfântul Ilie de lângă Suceava; Biserica Voroneț; Biserica Sfântul Ioan din Vaslui**, ce făcea parte din complexul curților domnești; **Biserica Sfântul Nicolae domnesc din Iași**, azi reconstruită din temelii de Comisiunea Monumentelor Istorice, începând cu anul 1888; **Biserica Sfântul Gheorghe din Hârlău; Biserica Adormirea Maicii Domnului din Borzești**, supusă unor restaurări succesive; **Biserica Sfântul Nicolae – Popăuți din Botoșani; Biserica sfinților apostoli Petru și Pavel din Huși; Biserica Sfântului Nicolae din Dorohoi; Biserica Sfinților Mihail și Gavriil din Războieni; Mănăstirea Tazlău; Biserica Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul din Piatra-Neamț**, ce a suferit mari reparații și adaptări la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în secolul următor; **Mănăstirea Neamț**, a cărei biserică este cea mai mare dintre cele construite de Ștefan cel Mare; **Biserica Sfinților Mihail și Gavriil din Scânteia, județul Vaslui; Biserica Înălțarea Sfintei Cruci de la Volovăț; Biserica Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul din Reuseni, județul Suceava și Biserica Dobrovăț**. Urmează trei locașuri – necropole domnești, (p. 72-83), reparate, refăcute sau înfrumusețate de marele Ștefan: **Biserica Sfântul Nicolae din Rădăuți, Mănăstirea Bistrița și Biserica (fostei mănăstiri) Probota**; reședințele domnești, (p. 83-86), în cea mai mare parte, refăcute, consolidate (**Curtea domnească de la Hârlău, Curtea domnească de la Vaslui**); cetățile domnești, (p. 87-101), (**Cetatea Sucevei, Cetatea Romanului, Cetatea Neamțului, Bârlad, Cetatea Hotinului, Cetatea Chilia, Cetatea Albă, Cetatea Orheiul Vechi, Cetatea Soroca**). La sfârșit (p. 102-106), sunt prezentate bisericile și mănăstirile care, conform tradițiilor populare orale sunt atribuite marelui voievod: **Biserica Cuvioasa Parascheva din Cotnari, Biserica Albă Sfântul Gheorghe din Baia, Mănăstirea Bisericani, județul Neamț, Biserica Sfântul Dimitrie din Suceava**.

Ne îngăduim doar niște simple observații: multe dintre bunurile menționate de autor ca păstrându-se în anumite locașuri, conform bibliografiilor mai vechi, nu se mai află în proprietatea lor, unora, din păcate, pierzându-li-se urma; de asemenea, se păstrează titulatura convențională a locașurilor de cult, care, de multe ori, nu mai este valabilă – bisericile, în cea mai mare parte, în anii din urmă, au redevenit mănăstiri, cum s-a întâmplat, de pildă, la Voroneț, Probota sau Popăuți.

Bibliografia selectivă, Indicii (antroponimic și toponimic), reproducerea alb-negru și color, încheie volumul prezentat, care prin natura conținutului său nu-și va pierde niciodată actualitatea și interesul cititorilor. El poate fi, totodată, și un util instrument de lucru.

Olimpia Mitric